

2. évfolyam

2024. 1. szám

DÉL-DUNÁNTÚLI HADTÖRTÉNETÍRÁS

**AZ MTA PAB
HADTÖRTÉNETI MUNKABIZOTTSÁGÁNAK
KÖZLEMÉNYEI**

LEKTORÁLT TUDOMÁNYOS TÖRTÉNELMI ÉVKÖNYV

A kiadványt szerkesztette:
Bene Krisztán és Végh Ferenc

A Szerkesztőbizottság elnöke:

Varga J. János

Szerkesztőbizottság:

Balla Tibor

Fischer Ferenc

Hermann Róbert

Veszprémy László

Visy Zsolt

A tanulmányok lektorai, azok közlésének sorrendjében:

Tóth Sándor László, Polgár Balázs, Tóth Ferenc, Hornyák Árpád,
Végső István, Takács Tibor

Idegen nyelvi lektor:

Bordás Bertalan

A borítót tervezte:

Lippai Attila

A tanulmányokban közzétett képek jogtisztaságáért
a Szerzők felelnek.

Kiadja a Magyar Tudományos Akadémia Pécsi Területi Bizottság
Hadtörténeti Munkabizottsága.

A szám a Magyar Tudományos Akadémia alapításának 200. évfordulója
alkalmából szervezett ünnepi eseménysorozat keretében kerül kiadásra.

Felelős kiadó: Végh Ferenc

© Szerzők és szerkesztők

Nyomdai munkálatok:

Kontraszt Plusz Kft

Pécs, 2024

ISSN 2786-0639

A DRÁVASZABOLCSI HÍDFŐHARCOK 1945 MÁRCIUSÁBAN

A világháború utolsó éve Európában és a Balkánon

A második világháború utolsó évében a szovjet hadmozdulatok hatására Németország területe és Berlin elérhető közelségbe került, miközben a hadszíntér délkeleti része stabilitásának megőrzése továbbra is stratégiai jelentőséggel bírt a német fél számára. Tekintettel arra, hogy a fosszilis és szintetikus üzemanyaghoz való hozzáférése korlátozott volt, meghatározó maradt a kanizsai és zisterdofi olajkitermelés biztosítása.¹ Németország szövetségeseként a korlátozott szuverenitású Magyarország hadviselő fél maradt, míg az ország nyugati fele hadszínterré változott az ide-oda hullámozó támadásokban és ellentámadásokban.

A Balkán északnyugati, még német megszállás alatt álló része stratégiai jelentőséggel bírt azáltal, hogy összekötötte a német és olasz arcvonalat, illetve déli-délkeleti irányból védte az osztrák-német területeket. 1945 elején a jugoszláv csapatok a Drávától délre és nyugatra szorították vissza az ott állomásozó „E” hadseregcsoportot, majd védelemre rendezkedtek be. Ez az elhelyezkedés zavarta a német hadvezetést,² továbbá veszélyeztette volna az 1945 tavaszára tervezett ellentámadást, ezért még februárban áttörték a jugoszláv védelmet, ahol kijutottak a Dráva déli partjára, visszaszorítva a jugoszláv 3. hadsereget a folyó túlsó partjára.³

A baranyai ellentámadás előzményei

1945 tavaszán a német hadászati elképzelés a Dunántúlon állomásozó szovjet csapatok visszaszorítására irányult, amihez jelentős számú páncélos és gépesített alakulatot vontak össze.⁴ Az ellentámadást három irányból mérték, egyrészt a Balaton és a Velencei-tó körzetéből keleti és délkeleti irányba, illetve Somogy megye középső részéből Kaposvár irányába, míg a harmadik kisegítő támadásnak a Drávától délre Donji Miholjac és Valpovo körzetéből kellett kiindulnia. Bármelyik támadási irány sikere a másikat mentesítette volna, mivel a szovjet-bolgár-román csapatok még mindig néhány fontosabb dunai átkelőn keresztül kapták az utánpótlást. A német ellentámadás kezdetét egységesen 1945. március 6-án hajnalra tűzték ki, amelyek közül a déli, drávai szakasz harmadrendű volt.⁵

A támadást megelőzően a Balkán még német kézen lévő északnyugati része fontos szerepet töltött be, mivel ez kötötte össze a német és olasz arcvonalakat,

¹ MALAHOV 1980. 287–288.

² Lásd: Dráva-Velika Cresnjevice-Zrinska-Pavlovac-Nova Ploscica-Uljanik-Dráva, valamint Adolfovac-Zdenci-Fericanci-Stari Zoljan-Leternica vonal.

³ MINASZJAN 1970. 352–354.

⁴ RAVASZ 2003. 168.

⁵ UNGVÁRY 2004. 450.

illetve védte Németországot dél felől. Az itt elhelyezkedő „E” hadseregcsoporthoz jelentős erőket állomásoztatott Jugoszláviában.⁶ 1945 elején a jugoszláv csapatok a Drávától délre és nyugatra vetették vissza a németeket, majd február 1-el védelembe mentek át. Ez zavarta a német hadvezetést és veszélyeztette volna az ellentámadás sikerét, ezért elhatározták, hogy visszaveszik a Vitrovica-Donji Miholjac-Valpovo közötti sík területeket. A támadás február 6-án indult a 297. gránátos-hadosztály és 7. „Prinz Eugen” önkéntes SS-hegyihadosztállyal, a „Fischer”-harccsoporttal (megerősítve a Luftwaffe 11. tábori hadosztályának 11. ezredével), az 1. kozák lovashadosztállyal és az 5. usztasa-domborán hadosztály részeivel. A német erők több ponton áttörték a jugoszláv védelmet és kiérték a Dráva déli partjára, ezzel a jugoszláv 3. hadsereg visszaszorult a folyó túlsó partjára.⁷ A német „Erdei ördög” hadműveletet eredetileg február 20-án indult volna, de a havazások és a német 6. páncélos-hadsereg erőinek késése miatt márciusig kellett halasztani.⁸ Erich Schmidt-Richberg vezérőrnagy, az „E” hadseregcsoporthoz vezérkari főnöke szerint az ellentámadás egy utolsó kétségbeesett kísérlet volt, amivel stabilizálni akarták a keleti front délkeleti részét. Amennyiben részleges sikerrel járt volna az offenzíva, az enyhítette volna a helyzetet Jugoszláviában is.⁹

A támadó német és a védelemben résztvevő bolgár erők

Német részről a támadást az „F” hadseregcsoporthoz alárendelt „E” hadseregcsoporthoz¹⁰ LXXXXI. hadteste hajtotta végre. A hadtest állományába tartozott a 104. vadász- és a 297. gránátos-hadosztály, a Luftwaffe 11. tábori hadosztálya, a 967. erődandár és a „Fischer”-harccsoport (5. és 18. SS-rendőrezred¹¹). A donji miholjaci hídfő kialakítása és az onnan észak felé indított támadásra a 104. vadász- és a 297. gránátos-hadosztályt jelölték ki. Valpovónál a Luftwaffe 11. tábori hadosztálya támadott, míg a „Fischer”-harccsoport Moslavinánál elterelő partraszállást hajtott végre.¹² A LXXXXI. hadtest nem számíthatott légitámogatásra, páncélos erejét mindösszesen 5 páncélvadász és egy páncélosszáradék 16 zsákmányolt könnyű olasz harckocsija jelentette.¹³ A támadást megelőzően a németek fokozták propaganda- és hírszerző tevékenységüket a Dráva menti, ellenség által megszállt területen.¹⁴ A német hadosztályokról a szembenálló fél is elismerte, hogy tapasztaltabbak, különösen éjszakai harcban, amiben a bolgárok

⁶ MINASZJAN 1970. 352–353.

⁷ MINISZJAN 1970. 354.

⁸ HADZSIIVANOV 1979. 98.

⁹ A NAGY HONVÉDŐ HÁBORÚ 1967. 169.

¹⁰ A forrásokban gyakran „E” hadsereg szerepel, mivel harcértéke nem érte el a megfelelő szintet.

¹¹ SZABÓ-SZÁMVÉBER 2002. 172.

¹² HNILICKA é.n. 124.

¹³ HNILICKA é.n. 123.

¹⁴ FEHÉR 1972. 98–99.

szinte teljesen képzetlenek voltak. Bár nem rendelkeztek jelentős páncélos erővel, de gyalogságuk kellő számú géppuskával, aknavetővel és páncélöklökkel volt felszerelve.¹⁵

Bulgária 1944 őszén sikeresen kiugrott a háborúból, helyette a Balkánon a szovjet és jugoszláv egységekkel együttműködve harcolt tovább a német erők ellen. A dunántúli hadszíntérre küldött 1. bolgár hadsereg nem rendelkezett harci tapasztalattal, morálja alacsony szinten volt. A hadsereg tűzkeresztsége 1944 végén kerül sor a szerémségi harcok során, majd erőltetett menet után 1945 januárjában érkeztek meg Magyarországra, ahol a szovjet és jugoszláv egységeket kellett felváltaniuk.¹⁶ A menet során a bolgár 3. „balkáni” gyaloghadosztály részei megtagadták az engedelmességet és a 24. gyalogezred visszaindult Bulgáriába, de útközben a felkelést leverték. Később ugyanezen ezred került a Dráva kevésbé veszélyesnek ítélt alsó szakaszára.¹⁷ Az 1. bolgár hadsereg védelmi szerepet töltött be Somogyban, illetve a Dráva mentén. A IV. hadtest alárendeltségébe tartozott a déli védőöv Barcstól Torjácig húzódott és ~90%-ban a Drávára támaszkodott. A védőv jobb szárnyán a 11. gyaloghadosztály, a bal szárnyon a 3. gyaloghadosztály 11. gyalogezrede védekezett. A hadosztály többi része, a 24. és 29. gyalogezredek a hadosztály első lépcsős ezrede mögött helyezkedtek el tartalékként, míg a 16. gyaloghadosztály hadseregtartalékként a Dráva szakasz jobbszárnyánál tartózkodott.¹⁸ A 3. gyaloghadosztály a hadsereg második lépcsőjébe, annak balszárnya mögé került és folyóvédelemre rendezkedett be.¹⁹

A harcok lefolyása

Március 6., első nap

A német támadás a 3. gyaloghadosztály 11. gyalogezredét és a 11. gyaloghadosztály 41. gyalogezredének III. zászlóalját érte március 6-án hajnalban.²⁰ A német deszant első egységei tüzérségi támogatás nélkül, a meglepetés erejét kihasználva igyekeztek átjutni a folyó túloldalára.²¹ Éjfél után nem sokkal megkezdték a német 297. gránátos-hadosztály 523. gránátos-ezredének áthajózását, illetve megindultak az első pontonok a drávaszabolcsi vasúti híd romjától nyugatra.²² A támadás teljes zűrzavart okozott a partvédő egységeknél, a híradó összeköttetéseiket elvágták. A német első lépcső sikeresen megkapaszkodott a Dráva északi partján. Terv szerint a nap végére el kellett érniük a Valpovónál támadó egységekkel a Harkány-Siklós vonaltól északra lévő magaslatokat, hogy támadásukat Mohács-Pécs felé fejleszthessék tovább.²³ Hajnal 04.00 órakor a

¹⁵ HADZSIIVANOV 1979. 76.

¹⁶ GODÓ 1965. 90–91., 94.

¹⁷ HADZSIIVANOV 1979. 69–70.

¹⁸ GODÓ 1965. 131.

¹⁹ HADZSIIVANOV 1979. 73–74., 80–82.

²⁰ GODÓ 1965. 11. vázlat

²¹ RUSZCSEV–JANACSKOV 1955. 102.

²² GODÓ 1965. 154.; HADZSIIVANOV 1979. 96.; TAKÁCS 1970. 172.

²³ HNILICKA é.n. 124.

drávaszabolcsi romhídnál partraszállást hajtott végre a német 297. gránátos-hadosztály 524. gránátos-ezrede is, miközben a bolgárok szervezetlen visszavonulásba kezdtek. Hajnalra már öt helyen szálltak partra a német egységek a Dráva és a Fekete-víz partján, amit a szovjet repülőgépek támadása ellenére folyamatosan szélesítettek.²⁴ A folyótól alig egy-két kilométerre északra helyezkedett el a 6. tüzérezred I. (Matty) és II. (Dráwapalkonya) tüzérosztálya. A bolgár tüzérséget túl közel vonták a peremvonalhoz. A németek néhány óra alatt elérték az állásokat, ami eleinte a parti védelmet igyekezett támogatni, de a visszavonulással elkésett és gyalogsági támogatása nélkül közelharcban kellett kitörniük észak felé.²⁵ A bolgár 11/III. gyalogzászlóalj tartaléka Drávaszabolcson volt védelemben és támogatásként ellentámadásra indították, hogy fedezze a tüzérosztályok visszavonulását és kiszabadítsa a zászlóalj bekerített alakulatait, sikertelenül. Drávaszabolcs, Dráwapalkonya és Drávacsehi elesett, a német csapatok hajnalra elfoglalták Szödöny-majort és elérték Kovácshida-Lajosháza vonalát. Néhány óra alatt a bolgár folyamvédelem felmorzsolódott. A megmaradt bolgár csapatok észak felé hátráltak és igyekeztek megkapaszkodni a második és harmadik védőövében.²⁶ A támadás hírére a hadseregtörzsnél igyekeztek minél több információt szerezni a drávai eseményekről a Magyarbecskére települt IV. hadtest parancsnokságán keresztül, illetve fokozott készséget rendeltek el a III. hadtest védelmi vonalán is.²⁷ A front többi részén nem jelentettek támadást, ezért a további áttörés megakadályozására és a német csapatok lassítására a 3. gyaloghadosztály parancsnoksága elhatározta, hogy ellentámadást indít a Drávaszabolcs-Gordisa-Matty vonal ellen a hadosztály 11. és 24. gyalogezredének egy-egy zászlóaljával, a műszaki-romboló zászlóaljjal és a felderítő lovasszázaddal, de az ellenlökést a németek heves támadása Harkány-Siklós irányába megghiúsította.²⁸ Délután ugyan ezek a bolgár csapatok ellenlökéssel próbálkoztak Gordisától Kémesig, amit a szovjet 10. gárda csatarepülő-hadosztály 20 db IL-2-es csatarepülőgépe is támogatott. A késő délutáni órákra elérték Drávaszabolcs külső részeit, de innen a németek ellenállása kiszorította őket, de Gordisát sikerült visszafoglalniuk és megtartaniuk.²⁹

A nap folyamán a németek erősítést kaptak a Dráván keresztül és a hídfő nyugati szárnyánál próbáltak teret nyerni. Itt a bolgár 41. gyalogezred III. zászlóalja volt védelemben és erősítésként ide rendelték Bogdása körzetéből a 41. gyalogezred egy további zászlóalját, illetve Sellyéről a 13. gyalogezred két századát és egy tüzéruteget. A németek elfoglalták Szaporcát és megpróbálták Kémet is bevenni, de azt megghiúsította a bolgár ellentámadás. A bolgár ellenlökés eredményeként rövid időre sikerült visszafoglalniuk a környék tanyáit és

²⁴ HADZSIIVANOV 1979. 96.; SCHRAMM 1982. 1148.

²⁵ TAKÁCS 1970. 172.

²⁶ GODÓ 1965. 154–155.

²⁷ HADZSIIVANOV 1979. 94–95.

²⁸ GODÓ 1965 154–155.; TAKÁCS 1970. 173.

²⁹ VERESS 1984. 248.; GODÓ 1965. 155–156.

Szaporcát is, de azokat megtartani már nem tudták, ezért visszavonultak.³⁰ Bár a nap végére a németeknek nem sikerült elérniük a támadási tervben kitűzött magaslatokat Harkány-Siklóstól északra, de kialakítottak egy 10 km széles és 5 km mély hídfőt, illetve átszállították a teljes 297. gránátos-hadosztályt. Hiába sikerült megtörniük a védők ellenállását, a vízijárművekhez kirendelt üzemanyag rossz minősége miatt a motorok használhatatlanná váltak, ezért a nehézfegyverek és a német 104. vadászadosztály a Dráva déli partján várta, hogy behajózzák.³¹ Még a nap folyamán eldőlt, hogy a szovjetek a Drávához küldik a tartalékot képező 133. lövészhadtestet (84. és 122. lövészadosztályok, 53. motorkerékpáros ezred, 35. gárda aknavető osztály), illetve a szárazföldi csapatok támogatására a szovjet 17. légi hadsereg részeit is bevetik, ezzel fedezve a szovjet 57. hadsereg mögöttes hadművelleti területét és a dunai átkelőhelyeket. A szovjet erősítést megelőző este megérkezett a szovjet fronttörzs hadművelleti osztályának parancsnokhelyettese és kísérete, ezzel kivették a szovjet-bolgár erők parancsnokságát a bolgár IV. hadtest kezéből.³²

Március 7., második nap

A szembenállók igyekeztek a településeket körkörös védelemre berendezni. A német fél az este folyamán megkezdte a 104. vadászadosztály egységeinek átszállítását, így Dázsony-major és Matty körzetébe a 724. vadászvezred I. zászlóalját, Gordisa és Drávaszabolcs körzetébe a 734. gránátos-ezred I. és III. zászlóalját, amelyek védelemre rendezkedtek be.³³ Drávafoknál partra tették az 522. gránátosezred I. és II. zászlóalját, amelyek késő estére foglaltak védelmet Szaporca és a Temető-dűlő között, ezzel felváltva a 297. gyalogzászlóaljat, amit Drávapalkonya körzetébe irányítottak.³⁴ Az átszállításokat a már korábban említett üzemanyag-problémán kívül a hídfő és a donji miholjaci rész folyamatos bombázása és tüzéségi tűz alatt tartása is nehezítette.³⁵ A bolgár védelem folyamatosan erősödött. Beérkezett az 1. hadsereggel közvetlen póttartalék ezred I. és III. zászlóalja, ami a hadtest mozgó záróosztagaival és a 2. hadsereggel közvetlen páncéltörő zászlóalj egy százada, aminek Harkánytól délre kellett védelemre berendezkednie és lezárni a Donji Miholjac-Harkány irányt. Szintén Harkány körzetébe irányították a 12. tüzezred II. gépesített tüzezrosztályát és a szovjet 35. gárda aknavető osztályt.

Hajnali 5 órakor a hídfő nyugati részében a 41. gyalogezred II. zászlóalja és az I. zászlóalj 3. százada, a 11. gyaloghadosztály-törzs alegységeivel tüzéségi előkészítés után három irányból támadta Szaporcát. Egész nap próbáltak betörni a községbe, de azt megműsította a németek ellenállása. 18 órakor a németek

³⁰ GODÓ 1965. 156.

³¹ HNİLICKA é. n. 124.; VERESS 1984. 247–248.

³² GODÓ 1965. 159–160.

³³ VERESS 1984. 248.

³⁴ MINISZJAN 1970. 382–383.

³⁵ SCHRAMM 1982. 1151.

több, egy időben indított ellentámadást hajtottak végre Tormástelekről, Drávascehiről és Szaporcáról, aminek eredményeként visszafoglalták a Tésenfától délre lévő hidat és kiszorították a bolgár 41. gyalogezred I. zászlóaljának 3. századát, ami Szaporca és Tésenfa között helyezkedett el.³⁶ A hídfő északi és keleti részében a bolgár 11. és 24. gyalogezred a 6. tüzezred maradványainak, a 12. gépkocsizó tüzezred II. osztályának és a 11. gyalogezred közvetlen tarackos ütegének tűztámogatásával hajnalban indított ellentámadást, de reggelig a németek géppuska- és aknavetőtüze megghiúsított minden próbálkozást. Részleges sikerként a 24. gyalogezred I. zászlóalja elfoglalta a drávaszabolcsi vasútállomást, III. zászlóalja pedig bevette a kendergyárat, ahol csapdába került, mivel az időközben a folyón átkelt német 104. vadászhadosztály újabb egységei sikereket értek el Dázsony-majornál, ahonnan több oldalról tarthatták tűz alatt. Míg a 24. gyalogezred lendülete megtört, a megerősített gyalogezred újabb sikertelen ellenlökéssel próbálkozott Drávaszabolcsnál és attól nyugatra. Délután már a harmadik rohamukat indították a bolgár ezredek, amelynek során elérték a Drávapalkonya-drávaszabolcsi utat és a drávaszabolcsi temetőt. Az elért terepszakaszokat nem tudták megtartani és a német 724. vadászezred egységei már Gordisa irányába próbálkoztak támadással. Elfoglalták a települést és ezzel a bolgár csapatokat északi irányú visszavonulásra készítették, miközben a 724. vadászezred jobbszárnya Matty irányába nyomult előre. A falut a bolgár 6. tüzezred III. tüzezrosztálya védte és tartotta mindaddig, amíg nem érkezett be az erősítés.

A nap végére a németek felmutattak kisebb sikereket és nagy veszteséget okoztak a bolgár 3. hadosztálynak, de még mindig nem érték el az első napra kitűzött céljukat; nem sikerült az áthajózott 724. gránátosezred erőivel átkarolni a bolgár hadosztály bal szárnyát, de elfoglalták Gordisát. A bolgár veszteségek következtében a drávai szakaszra csoportosították át a 16. gyaloghadosztály 57. ezredét és a hadseregközvetlen harckocsiosztályt.³⁷ A bolgár hadsereg egyetlen páncélos magasabbegysége eddig a nyugati front bal szárnya mögött beásva várakozott; most utasították, hogy március 8-án délig jusson el a drávai harcok színhelyére, ahol a IV. hadtest alárendeltségébe került.³⁸

Március 8., harmadik nap

Az előző napok eseményei arra kényszerítették a német hadvezetést, hogy megváltoztassák eredeti elképzelésüket és minél nagyobb szovjet-bolgár erő lekötését helyezték előtérbe.³⁹ Amennyiben a Balaton és Velencei-tó térségéből kiindult német ellentámadás eredményes lett volna, úgy az támogatta volna a hídfőben védekező erőket.⁴⁰ Közben az utánpótlás gördülékenyebbé, illetve a ren-

³⁶ MINISZJAN 1970. 382–384.

³⁷ MINISZJAN 1970. 384–386.

³⁸ HADZSIIVANOV 1979. 102.

³⁹ SCHRAMM 1982. 1156.

⁴⁰ MINISZJAN 1970. 387.

delkezésre álló nyolc komp mindegyike használhatóvá vált és a szállításokat zavaró ellenséges tüzéséget a német ütegeknek sikerült elhallgattatniuk.⁴¹ Szovjet-bolgár részről a szovjet erősítés beérkezésével a hídfő gyors felszámolásában bíztak. A két hadtest közötti sávhatárt a drávaszabolcsi templom-Dráwapalkonya-Drávafok vonalon húzták meg, ettől nyugatra a bolgár IV. hadtest, míg keletre a szovjet 133. lövészhadtest tevékenykedett. A támadási előkészületek mellett, de tartva attól, hogy a német erőket páncélosok átdobásával is megerősítik, a bolgár hadsereg parancsnoksága intézkedett a veszélyeztetett Drávaszabolcs-Harkány és Matty-Siklós irányok lezárásáról. Aknazárakat létesítettek, előkészítették a hidak felrobbantását, mozgó páncéltörő osztagokat és körkörös páncélvédelmet szerveztek minden településen.

A hídfő nyugati részével szemben a bolgár 11. gyaloghadosztály 41. gyalogezrede reggel indította meg a támadását és elfoglalta Szaporcát, délre Tésenfát, de Tormástelektől nyugatra megtorpant. A hadosztály 29. gyalogezredének Drávacsepely-Drávaszerdahely-Kovácsbida vonaltól kellett déli irányba előretörnie, de a németek ellenállása következtében csak pár száz métert tudtak előrehaladni. Drávaszabolcsnál a szovjet-bolgár egységek két fő irányban határozták meg a támadást. A bolgár 11. gyaloghadosztály, megerősítve a 29. gyalogezreddel és a 12. tüzezred II. gépkocsizó tüzérosztályával Szaporca-Drávafok irányába mérte a főcsapását, míg a szovjet 133. lövészhadtest 84. lövészhadosztályának (a hadosztálynak alárendelve a 11. gyalogezred I. zászlóalja, a 24. gyalogezred I. és II. gyalogoszászlóalja, a 3. hadosztály felderítő lovasszázada és a 6. tüzezred III. osztálya) a bolgár 3. gyaloghadosztállyal és a harckocsiosztállyal Drávaszabolcsot kellett visszafoglalnia és kijutnia a Drávához.⁴² A támadás délután, a bolgár harckocsik beérkezése és tüzéségi-, légi előkészítés után indulhatott meg. További támogatást jelentettek a szovjet 133. lövészhadtest beérkező első egységei, amelyek bekapcsolódtak az ellenlökésbe. A támadó bolgár 3. gyaloghadosztály 11. gyalogezrede és a bolgár 3. hadosztály műszaki rohamzászlóalja még a település előtt erős aknavetőtűzbe került. A bolgár páncélosok a melléjük rendelt 3. hadosztály műszaki rohamzászlóalj 2. utász rohamszázadával elérték a település szélét, de itt a német 524. gránátosezred katonái páncélöklökkel két bolgár Pz. Kfw. IV. harckocsit kilőttek, mire a többi páncélos visszafordult. Az utászszerhadnak sikerült betörnie a faluba, de innen hamar kiverték őket.⁴³

Mindeközben a 3. gyaloghadosztály 24. gyalogezred II. zászlóaljának sikerült Drávaszabolcstól északra megkapaszkodni, a 11. gyalogezred II. zászlóalja pedig áttörést ért el Dráwapalkonyánál. A siker reményében 18.00 órakor újabb támadásra küldték Drávaszabolcs ellen a bolgár páncélososztályt és a 11. gyalogezredet. Az egységek erős tüzéségi előkészítés után, a páncélosok támogatása mellett betörték a községbe, de a német ellenlökések arra készítették őket,

⁴¹ SCHRAMM 1982. 1156.

⁴² MINISZJAN 1970. 387–388.

⁴³ HADZSIIVANOV 1979. 104–105.; MINISZJAN 1970. 389.

hogy elhagyják a települést és visszahúzódnak a megindulási terepszakaszukra. A hídfő keleti szárnyán a drávaszabolcsi támadással egy időben indult rohamra a szovjet 84. lövészhadosztály és a bolgár 24. gyalogezred. A szovjet hadosztály 201. lövészezrede Gordisa ellen, míg a 41. lövészezrede és a bolgár 24. gyalogezred (II. zászlóalja nélkül) Matty ellen támadott. A támadás itt sikerrel járt, először Matty, majd Gordisa egy része is szovjet-bolgár ellenőrzés alá került.⁴⁴

Március 9., negyedik nap

Miután a valpovói hídfőben német alárendeltségben harcoló 1. kozák lovas-hadosztály áttörést ért el,⁴⁵ a drávaszabolcsi hídfőnél harcoló szovjet-bolgár csapatok balszárnyának biztosítására Oldra vezényelték az 1. hadseregközvetlen póttartalék ezredet. Aznap reggel beérkezett a teljes szovjet 122. lövészhadosztály⁴⁶ és elrendelték a bolgár 16. hadosztálynak a Harkány-Siklós körzetébe csoportosítását.⁴⁷ A szovjet-bolgár csapatok átcsoportosításáról a németek értesültek, de tévesen feltételezték, hogy a bolgár 16. gyaloghadosztály már beérkezett a drávaszabolcsi hídfő körzetébe.⁴⁸ A német hadvezetés információi alapján három bolgár és egy szovjet hadosztállyal (a szovjet 84. lövészhadosztály páncélosokkal, a bolgár 16., 22. gyaloghadosztályok, hadseregközvetlen alakulatok, illetve a harcban feltűnt Pz. Kfw. IV. harcjárművek miatt egy bolgár páncéloshadosztállyal⁴⁹) számoltak a saját két hadosztállyal szemben. Az „E” hadseregcsoport vezérkari főnökének véleménye szerint már nem voltak további sikerek várhatóak a dunántúli ellentámadásokban, mivel azok elakadtak a szovjet védelemben.⁵⁰

A helyzet a drávaszabolcsi hídfő nyugati részében változatlan volt. A 41. gyalogezred Zehi-tanyánál lévő „kerek erdő” és Tormástelek ellen vezette rohamait. A támadások a németek ellenállásán megtörték és nem érték el a várt eredményt. A hídfő középső szakaszán átcsoportosításokra került sor a szovjet 122. lövészhadosztály beérkezése okán. A bolgár 3. gyaloghadosztály védősávjából kikerült Drávaszabolcs, azt a szovjet erők vették át. A bolgár hadosztálynak 14.00 órakor támadást kellett indítania Dráwapalkonya ellen. A támadásukat negyedórás tüzérségi előkészítés előzte meg, de a németek géppuska- és aknavetőtüzeiben elakadt a próbálkozás. A 29. gyalogezred tovább folytatta támadásait Szödöny-major és Drávacsehi irányába, amit a bolgár harckocsiosztály is támogatott. A hídfő északkeleti és keleti részében a 122. lövészhadosztály és a 84.

⁴⁴ MINISZJAN 1970. 388–389.

⁴⁵ VERESS 1984. 250.

⁴⁶ MINISZJAN 1970. 390.

⁴⁷ HADZSIIVANOV 1979. 112.

⁴⁸ GODÓ 1965. 164.

⁴⁹ SCHRAMM 1982. 1159.

⁵⁰ HNILICKA é. n. 124.

lövészadosztály vezette rohamait Drávaszabolcs és a kendergyár közötti szakaszon. Tőlük délre a bolgár 24. gyalogezred I. és III. zászlóalja támadott a Dázsony-major és Cigánytelep szakaszon.

Március 10., ötödik nap

A helyzet változatlansága és a szovjet-bolgár erők számszerű fölénye ellenére a drávaszabolcsi hídfő két német hadosztálya kétszer akkora erőt kötött le és tartalékokat vont el az ellenféltől.⁵¹ A németek nappal nem tudtak rejtett csapatmozgásokat végrehajtani a hídfőben, illetve csapatokat átszállítani a Dráván, mivel a szovjet-bolgár tüzérség megfigyelői a sík vidéket szemmel tartották a Tenkes-hegy tetejéről. Mivel a német Délkeleti Főparancsnokság nem látott lehetőséget a drávaszabolcsi hídfő további bővítésére, a támadás súlyát a keleti valpovói hídfőbe igyekeztek áthelyezni.⁵² A harcok öt napja alatt a szovjet-bolgár fél megközelítőleg 1300 halottat, 400 foglyot és öt páncélost, míg támadásban részt vevő német erők 419 halottat és körülbelül 1300 sebesültet veszítettek.⁵³

A hídfő nyugati részében Tormástelek körül továbbra is élénk harctevékenység folyt. Azt követően, hogy a bolgárok előző nap visszavették Tormástelket, másnap az éjszaka leple alatt a bolgár 41. gyalogezred III. zászlóalja betört a tanyától délkeletre lévő „kerek erdő” be. Betörésüket nem tudták megszilárdítani, a német 297. zászlóalj ellenlökése visszavonulásra kényszerítette őket. Drávacsehinél és Szödöny-majornál a már korábban súlyos veszteségeket szenvedett 29. gyalogezred II. zászlóalját hadtesttartalékba helyezték, helyét az 1. hadsereggközvetlen póttartalék ezred II. zászlóalja vette át. A 11. gyalogezred egységei Dráwapalkonyánál éjszakai támadásra készültek, de a megtévesztés miatt a zárótűzet Dráwapalkonya helyett Drávacsehire irányították. A meglepetés sikerülhetett, mivel hajnalban 03.00 órakor behatoltak a településre és elfoglalták Dráwapalkonyát, amit egy német ellenlökés vett vissza.⁵⁴ A szovjet 133. lövész-hadtesttel szemben, Drávaszabolcsnál és a hídfő keleti részében folyamatosan folytak a harcok. A támadást szovjet csatarepülőgépek, sorozatvetők, valamint a 6. bolgár tüzérezred és a bolgár páncélososztály maradéka támogatta. A hídfő keleti része elleni szovjet roham egyetlen eredménye az volt, hogy szovjet 84. lövészadosztály elfoglalta Dázsony-majort, ezzel ideiglenesen kettévágták a német hídfőt,⁵⁵ de a Drávaszabolcs elleni támadás sikertelen volt.⁵⁶

⁵¹ MINISZJAN 1970. 390–392.

⁵² SCHRAMM 1982. 1161.

⁵³ SCHRAMM 1982. 1161., 1168–1669.

⁵⁴ MINISZJAN 1970. 390–391.

⁵⁵ SCHRAMM 1982. 1161.

⁵⁶ MINISZJAN 1970. 392.

Március 11., hatodik nap

A hídfőben viszonylagos nyugalom állt be. Német oldalról a hídfőtől északra csapatmozgásokat figyeltek meg, ami a harcokban nagy veszteséget szenvedett bolgár erők leváltására utaltak. A bolgár erők egyedül a hídfő nyugati része ellen fejtettek ki erős nyomást, illetve tüzérségi ütegeik továbbra is tűz alatt tartották a németek drávai átkelőit.⁵⁷ A hídfő nyugati szárnyán eredménytelenül folytak a harcok mindkét fél számára. A bolgárok által korábban elfoglalt Tormástelket próbálták visszafoglalni a német 297. gyalogzászlóalj egységei, de ellenlökéseiket a 41. gyalogezred elhárította. Drávacsehivel és Dráwapalkonyával szemben a bolgár 3. gyaloghadosztály szakaszán csendes nap következett, veszteségei és sikertelen rohamai után a gyaloghadosztály nem vett részt a támadásban, veszteségei pótlására a bolgár 29. gyalogezred maradékát, amely a hídfő nyugati arcvonalaán volt állásban, a hadosztálynak rendelték alá.⁵⁸ Drávaszabolcsnál és Dázsonynál a szovjet hadtest, a bolgár 24. gyalogezred és harckocsiosztály, a szovjet-bolgár tüzérség és a szovjet 17. légi hadsereg támogatásával továbbra is támadt. Erőfölényük ellenére a szovjet csapatoknak továbbra sem sikerült elfoglalniuk Drávaszabolcsot.⁵⁹ A német hídfő továbbra is tartotta megközelítőleg 50 km²-es nagyságát és a Dráva partjánál fekvő „kerek erdő”-Tormástelek határa-Drávacsehi-Szeden-major-Dráwapalkonya-Drávaszabolcs-Gordisától délre fekvő kis erdő terepszakaszt foglalta magába.⁶⁰

Március 12., hetedik nap

Reggel, erőltetett menet után beérkezett a bolgár hadsereg tartaléka, a 16. gyaloghadosztály Harkány körzetébe, ezzel felváltotta a 3. gyaloghadosztályt, ami hadtesttartalékként a védelem második lépcsőjébe került Drávacsepely-Kovács-hida térségébe. A IV. bolgár hadtest 11. gyaloghadosztálya továbbra is Drávacsepelynél és attól délre harcolt, a hídfő nyugati felében. Erősítésként a hadosztálynak rendelték alá az 1. hadseregközvetlen póttartalék ezred II. és III. zászlóalját, amelyek tartalékként Kémes körzetében összpontosultak. A szovjet 133. lövészhadtestet megerősítették a bolgár 16. gyaloghadosztállyal, így a bolgár és szovjet hadtest közötti sávhatár a Drávacsepely-Temető-dűlő-Zehi-tanya-Drávafok között húzódott. A 16. gyaloghadosztály tüzérségi támogatását a 6. tüzérezred és a 12. tüzérezred II. gépkocsizó tüzérosztálya szolgáltatta. Szintén a szovjet lövészhadtestet erősítette a szovjet 1891. rohamlövegezred, ami Beli Manastir körzetéből érkezett Drávaszabolcs-hoz, viszont veszteségei miatt kivonták a bolgár páncélososztályt, amely Pécs térségébe vonult, hogy páncélos állományát március 16-ig a 3. Ukrán Front által zsákmányolt német páncélosokkal töltsse fel.⁶¹

⁵⁷ SCHRAMM 1982. 1163.

⁵⁸ MINISZJAN 1970. 390–391.

⁵⁹ MINISZJAN 1970. 392.

⁶⁰ GODÓ 1965. 165.

⁶¹ HADZSIIVANOV 1979. 112.; MINISZJAN 1970. 393–395.

A 11. bolgár gyaloghadosztály folytatta támadásait a hídfő délnyugati sarkában volt „kerek erdő” ellen, amit a németek megerősítettek. Délután a 41. gyalogezred nyugatról, míg a 11. felderítő lovasszáhad és a 11. hadosztály műszaki rohamzászlóalja északról támadta Tormástelket, de az erős ellenállás következtében nem értek el eredményt. A nap folyamán többször megismételték a támadást, de így sem tudtak felmutatni sikereket.⁶² A bolgár 16. gyaloghadosztály reggel felváltotta a 3. gyaloghadosztály csapatait és részt vett az aznapi támadásban, annak ellenére, hogy nem rendelkezett kellő információval az ellenség peremvonaláról, állásairól és erejéről. A felkészülési idő rövid volt, a bolgár parancsnokok tévesen úgy vélték, hogy a német 297. gránátos-hadosztály egységei csak a településeken építették ki védelmüket. Ténylegesen a német peremvonal jóval előrébb helyezkedett el, illetve védelmük kihasználta a Dráva mentére oly jellemző vízvezető árkok előnyeit.⁶³ Veszteségeik eddig a napig elérték a 938 halottat, 1498 sebesültet és 13 foglyot.⁶⁴

A bolgár 16. gyaloghadosztály 58. gyalogezrede és műszaki rohamzászlóalja tartalékba került, míg az 59. gyalogezred Szödöny-major (II. zászlóalj) és Drávacsehi (I. és III. zászlóalj), az 57. gyalogezred pedig Dráwapalkonya ellen támadott. Tüzérségi előkészítés után megkezdődött a támadás. A bolgárok már 7-800 méterről rohamra indultak, de hamar lendületüket veszítették, amikor a falvaktól 300-350 méterre az őket beváró német egységek géppuska- és aknavetőtűzzel a földhöz szegezték őket. A támadás a súlyos veszteségek következtében összeomlott és eredménytelen maradt.⁶⁵ A szovjet 133. hadtest 122. és 84. lövészadosztályai és a bolgár 11. gyalogezred folytatták támadásaikat Drávaszabolcsnál és Dázsony-majornál. Különösen heves harcok alakultak ki a település keleti szélén, a kendergyári lenáztatónál.⁶⁶ A nap egyetlen sikerét a 84. lövészadosztály 201. lövészezrede érte el, amikor elfoglalta a drávaszabolcsi vasútállomást.⁶⁷

Március 13., nyolcadik nap

A hídfő nyugati részében átszervezést hajtottak létre. A bolgár 11. gyaloghadosztályhoz csatolták a bolgár 16. gyaloghadosztály 58. gyalogezredét, ami Drávacsehinél és Szödöny-majornál harcolt. A 41. gyalogezred továbbra is eredménytelenül támadta Tormástelekről a tőle DK-re lévő „kerek erdő”-t. A bolgár 16. gyaloghadosztály sávjában tovább folytatódtak a harcok. A hadosztályt továbbra is támogatta a 6. és 16. tüzérezred, illetve a 12. tüzérezred II. gépkocsizó tüzérosztálya és a szovjet légierő, ami a Drávától délre lévő területeket támadta.

⁶² MINISZJAN 1970. 394.

⁶³ HADZSIIVANOV 1979. 112.

⁶⁴ VERESS 1984. 250.

⁶⁵ MINISZJAN 1970. 394–395.; HADZSIIVANOV 1979. 113.

⁶⁶ GODÓ 1965. 165.

⁶⁷ MINISZJAN 1970. 395.

Szödöny-majort az 58. gyalogezred III. és az 59. gyalogezred II. zászlóalja támadta, amit a szovjet 133. lövészhadtest megerősített az 1891. rohamlövegezzreddel. A támadás sikertelen maradt, a bolgár katonák megfutamodtak, ezért a várható német ellentámadás kivédésére Szödöny-major ellen küldték a hadosztály műszaki rohamzászlóaljának két századát. Este a támadást megismételték, a gyalogezred mellett az utászszázad és a 6. tüzérezred osztályának részei is támogatták gyalogságként. A támadás magas veszteségek árán sikerrel járt és éjfélre Szödöny-major bolgár kézre került. A hídfő keleti, északkeleti részében egyre elkeseredettebb küzdelem bontakozott ki, Drávaszabolcson utcai harcok alakultak ki. A szovjet erők bal szárnyán harcoló 24. bolgár gyalogezred több sikertelen rohamot indított Cigánytelep ellen. A gyalogezred sávját tovább gyengítette, hogy a németek keleti hídfőjében bekövetkezett áttörés következtében ezredük II. zászlóalját Beremendre irányították.⁶⁸

Március 14., kilencedik nap

A hídfő keleti és északi részében változatlan eredménnyel folytak a harcok. A bolgár 41. és 58. gyalogezredek eredménytelen rohamokat vezettek a „kerek erdő” és Zehi-tanya ellen. A 16. bolgár gyaloghadosztály 57. és 59. gyalogezredei éjfélre elfoglalták Szödöny-majort, de Drávapalkonyát tovább tartották a német egységek. Szödöny-major egy tucatnyi bolgár támadást védett ki, elvesztésével a német védelem egyik kulcsfontosságú pontja veszett oda.⁶⁹ A szovjet 122. lövészadosztály 715. és 420. lövészezredei, a 84. szovjet lövészadosztály alegységeivel utcai harcokban elfoglalták Drávaszabolcs nagy részét. A német 297. gránátos-hadosztály 524. gránátos-ezredének védelmében néhány ház maradt a település délnyugati részében.⁷⁰ Drávaszabolcs stratégiai szerepet töltött be a hídfő német védelmében. Most, hogy nem sok idő maradt elestéig és már nem lehetett sikereket remélni, a LXXXXI. hadtest elkezdte a hídfő kiürítését és a csapatok visszavonását a Drávától délre. Az első egységeket már másnap áthajózták.⁷¹

Március 15., tizedik nap

A hídfőtől nyugatabbra, de tehermentesítési céllal hajnalban egy német század partraszállást hajtott végre Malot-pusztától délre. Mintegy másfél kilométeres szakaszon csupán a 41. gyalogezred egy szakasza volt védelemben, amit a német deszant második védőállásába kényszerített. A partraszállás következtében a 11. gyaloghadosztály további rohamait a „kerek erdő” ellen leállították és készségbe helyezték a partraszállás elreteszelésére, egyidejűleg a körzetbe irányították az 1. hadseregközvetlen ezred I. zászlóalját, amivel a német próbálkozást még előlött elhárították. További német csapatösszevonásokat észlelve Moszlavinánál és

⁶⁸ MINISZJAN 1970. 396–398.

⁶⁹ BOJNIJAT 1966. 179.

⁷⁰ MINISZJAN 1970. 396–398.

⁷¹ HNILICKA é.n. 125.

Noszkovcinél, a bolgár hadsereg törzse utasította a hadtestet, hogy képezzen tartalékot egy esetleges partraszállás elhárítására, illetve utasította a 3. gyaloghadosztály részeit, hogy vonuljon át Bogdása és Sellye körzetébe.

A hídfő nyugati részében a bolgár 41. és 58. gyalogezredek újabb sikertelen támadást indítottak a „kerek erdő” és a Zehi-tanya ellen. A bolgár 16. gyaloghadosztály a hídfő középső szakaszán próbálta bevenni Drávacsehit és Dráwapalkonyát. Drávacsehit a 29. gyalogezred és az 58. gyalogezred II. zászlóalja igyekezett egy sikertelen éjszakai rohammal elfoglalni. Tőlük balra az 57. gyalogezred megmaradt alegységei 04.00 órakor egy lépcsőben, láncba fejlődve indultak rohamra Dráwapalkonya ellen. A német védelem megvárta, amíg 150 méterre megközelítik az állásaikat és csak ezután zúdítottak ösztüzet támadóikra, akik között nagy pusztítást okoztak és megtörték lendületüket, amit pánikszerű visszavonulás követett.⁷²

Ezalatt a hídfő keleti részében a szovjet 122. lövészadosztály, az 1. hadsereg póttartalékos gyalogosezredének I. zászlóalja ⁷³ és a bolgár 16. gyaloghadosztály 57. ezredének részei reggelre elfoglalták Drávaszabolcsot,⁷⁴ a németek visszavonultak a Fekete-víz töltései mögé.⁷⁵ A települést a német csapatok valóságos erőddé változtattak, a községben megközelítőleg 103 ház pusztult el⁷⁶ és mindösszesen egy maradt úgy-ahogy lakható állapotban.⁷⁷ 800 német halottat számoltak össze, illetve a szovjet-bolgár csapatok zsákmánya lett 40 puská, 35 géppuská és golyószóró, 2 aknavető, 120 kerékpár⁷⁸ és egy működőképes Marder II-es rohamlöveg.⁷⁹ A község északi és déli szélén az út mellett két nyitott küzdőterű (az egyik valószínűleg a bolgárok által működőképesen zsákmányolt német Marder II-es, míg a másik egy feltételezhetően ugyancsak Marder II-es német páncélvadász),⁸⁰ valamint ettől nyugatra a völgyben egy másik páncélosroncs maradt.⁸¹ Drávaszabolcs eleste után a szovjet erőket megosztották. Egy részük a településtől délre lévő Dráva- és Fekete-víz töltések felé tört tovább, másik részük nyugatra fordult és a még Dráwapalkonyáért és Drávacsehiért küzdő bolgár 16. gyaloghadosztálynak igyekezett támogatást nyújtani ⁸², illetve 84. lövészadosztályuk 382. lövészezredét a valpovói német hídfő ellen rendelték.⁸³

⁷² MINISZJAN 1970. 396–399.

⁷³ GODÓ 1965. 167.

⁷⁴ HADZSIIVANOV 1979. 113.

⁷⁵ VERESS 1984. 249.

⁷⁶ MNL BVL IV.410, Elnöki iratok 1639/1945

⁷⁷ GÁLDONYI 1966. 322.

⁷⁸ MINISZJAN 1970. 398.

⁷⁹ LEE–AUERBACH 2006.

⁸⁰ Ábrahám Sándor drávaszabolcsi lakos közlése (a visszaemlékezés leirata a Szerző birtokában).

⁸¹ Virág Zoltán drávacsehi lakos közlése (hangfelvétel a Szerző birtokában).

⁸² HADZSIIVANOV 1979. 113.

⁸³ MINISZJAN 1970. 398.

Március 16., tizenegyedik nap

Drávaszabolcs eleste után a hídfő felszámolása csak idő kérdése volt. A német LXXXI. hadtest hídfőben maradt alakulatai Drávacsehit és Dráwapalkonyát, illetve a falvak vonalától délre húzódó Feketevíz és Dráva töltéseinek vonalát védték. Az, hogy a korábbi bolgár betöréseket folyamatosan fel tudták számolni, nagyban volt köszönhető annak, hogy a német csapatok, ha vissza is kellett vonulniuk, meg tudtak kapaszkodni a Feketevíz töltésein, ami eddigre „teljes hosszúságában futóárkokkal, lövészgödörökkel, búvóhelyekkel van teletűzdelve, s számos helyen aknátalálattal megrongálva”.⁸⁴ A német hadvezetést aggodalommal töltötte el a hídfő kettévágásának és a 104. vadászadosztály elszigetelésének lehetősége.⁸⁵ A hídfőtől nyugatra tehermentesítő szándékkal elterelő hadmozdulatokat indítottak a bolgár 8. gyalogadosztály bal szárnyával szemben,⁸⁶ egyidejűleg az „E” hadseregcsoport szabad kezét kért a Wehrmacht főparancsnokságtól a hídfő kiürítésével kapcsolatban.⁸⁷ A részben a Dráva töltésére támaszkodó, a hídfő nyugati szegletében lévő „kerek erdő”-t, illetve Zehi-tanyát továbbra sem sikerült elfoglalnia a bolgár 41. és 58. gyalogezredeknek. A támadásaik összemomlottak a német védelem előtt, amit a Dráva déli partján lévő német tüzérség és aknavetők is támogattak.

Dráwapalkonya ellen irányult a legerősebb szovjet-bolgár nyomás. Több irányból igyekeztek nyomást kifejteni a védőkre. Északról továbbra is a bolgár 57. gyalogezred, délkeletről a szovjet 122. lövészhadosztály 420. és 596. lövészezredei és a bolgár 1. hadseregközvetlen póttartalék ezred I. zászlóalja. A harcok egész nap megállás nélkül folytak és az éjszaka folyamán sikerült kiszorítani a védőket a településről, akik közül 150 fő elesett, 28 katonájukat pedig foglyul ejtették. Drávacsehit is folyamatosan ostromolta a bolgár 59. gyalogezred és az 58. gyalogezred III. zászlóalja. Este elfoglalták a település északnyugati részét, illetve az éjszaka folyamán a keletről támadó szovjet erőkkel ideiglenesen megtisztították községet, de a német ellentámadás miatt nem tudták megtartani. Azért, hogy a hídfőt tehermentesítse, reggel két német század szállt partra a harcok helyétől nyugatra található Malot-tanyánál. A deszant elfoglalt egy körülbelül 800 méter széles és 100-150 méter mély partsávot, de nem tudta bevenni a bolgárok part menti első védővét. Még a tartalék bolgár egységek beérkezése előtt az itt védő bolgár 41. gyalogezred 8. századának első szakasza, az 1. hadseregközvetlen póttartalék ezred III. zászlóaljának két századával történt tűzváltás után a német századok visszahúzódtak a folyó déli partjára.

⁸⁴ MNL BVL IV. 410. Elnöki iratok 62/1949, illetve 300/1945

⁸⁵ GODÓ 1965. 167.

⁸⁶ MINISZJAN 1970. 399.

⁸⁷ SCHRAMM 1982. 1176.

Március 17., tizenkettedik nap

A német hídfő nyugati része továbbra sem omlott össze és tartotta magát a „kerek erdőnél” és a Zehi-tanyánál. Drávacsehinél azt követően, hogy a német csapatoknak sikerült reggelre visszafoglalniuk a községet, további támadásnak volt kitéve. A hídfő szűkülésével összpontosult a tüzérség tüze, illetve folyamatosan támadott a bolgár 16. gyaloghadosztály 57. és 59. gyalogezredei, illetve a szovjet 133. lövészhadtest 420. lövészezrede. A támadások eredményeként délutánra elfoglalták Drávacsehit és az attól délre futó Feketevíz északi töltését. Estére a bolgár 59. gyalogezrednek sikerült két zászlóalját a Feketevíz túlsó partjára átjuttatni, de a német ellenálláson meghiúsult a további csapatok átdobásának lehetősége⁸⁸ A korábbi események és a támadás kudarcának hatására nem küldtek több német erősítést Valpovóhoz, illetve elrendelték a drávaszabolcsi hídfő kiürítését.⁸⁹

Március 18., tizenharmadik nap

A hídfőben megváltozott erőviszonyok a szovjet-bolgár erők előnyére, illetve az attól való félelemben, hogy a német egységek újabb partraszállást is végrehajthatnak a védtelen drávai szakaszon, a bolgár parancsnokság csapatok elvonásával igyekezett tartalékot képezni. A bolgár IV. hadtest tartalékba helyezte az 1. hadseregközvetlen póttartalék ezredet, ami idáig folyamatosan harcban állt. A tovább harcoló csapatok nem értek el további eredményeket. A Dráva partmenti sávját, amelyet a német egységek a folyó töltéséről fedeztek, nem sikerült megközelíteniük.⁹⁰

Március 19., tizennegyedik nap

A hídfőharc utolsó napján a bolgár 41. gyalogezred egységei betörték a „kerek erdőbe”, de az ellenállás, valamint az aknamezők miatt csak késő délelőtt sikerült bevenniük a terepszakaszt. Velük egy időben az 58. gyalogezred is bevette Zehi-tanyát. Ettől keletre a bolgár 58. és 59. gyalogezredeknek hajnalra sikerült átkelniük a Feketevízen és tovább nyomultak Drávakozs és a Dráva felé, míg a szovjet erők bevették a Donji Miholjac-drávaszabolcsi úttól keletre fekvő kendergyárat és kijutottak a Dráva partjára.⁹¹ A német utóvéd Drávaszabolcsnál hajnalra visszavonult a folyó déli partjára, majd a német LXXXXI. hadtest utolsó erő március 22-én Valpovónál hagyták el a Dráva északi partját. A hadmozdulat megkönnyítette, hogy az utolsó napokra a szovjet légierő már nem hajtott végre bevetéseket a parti sáv ellen.⁹² A német hadvezetés – ha a hadműveleti célokat nem is sikerült megvalósítaniuk – a visszavonulás öt napját sikeresnek

⁸⁸ MINISZJAN 1970. 400–401.

⁸⁹ SCHRAMM 1982. 1179.

⁹⁰ MINISZJAN 1970. 401.

⁹¹ MINISZJAN 1970. 402.

⁹² SCHRAMM 1982. 1184.

minősítette, mivel az viszonylagos rendben zajlott le az egyre erősebb támadások ellenére. A hadosztályaik harcképesek maradtak, ami különösen fontos volt az „E” hadseregcsoport stabilitását illetően, mivel az így felszabadult hadosztályokat rögtön a front déli részébe, Dél-Boszniába irányították.⁹³

Ütközet után: a hídfőben lezajlott harcok mérlege

Bár az eredeti német elképzelés nem valósult meg, nagy erőket kötöttek le, míg a szovjetek és bolgárok csak nagy veszteségek árán szorították vissza őket.⁹⁴ Majdnem két hétig folyamatosan folytak a harcok. A drávaszabolcsi hídfő kis alapterülete ellenére jelentős áldozatokkal járó harcok színtere volt. Mindkét oldal csak nagy veszteségekkel tudott egy települést, vagy védállást visszavenni. A bolgár haderő szenvedte el a legnagyobb veszteségeket, megközelítőleg 5000 fő halottat, sebesültet és eltűntet veszített, a német csapatok vesztesége halottakban, sebesültekben és eltűntekben a bolgár veszteségekkel megegyező ~5000 fő lehetett,⁹⁵ a szovjet veszteség is ~4-5000 fő körül mozoghatott.

Bár a harcok véget értek, a megpróbáltatások sora még csak most kezdődött a polgári lakosság számára. Akiket nem telepítettek ki,⁹⁶ azok közül többen csapdába estek, amikor a támadás napján bevonultak a németek. Akik a hídfő területén rekedtek, azok közül többen meghaltak, vagy osztozniuk kellett a támadók sorsában. Pincékben bújtak meg és az éhség mellett igyekeztek túlélni az elkövetkezendő napokat. Március végén, a harcok elültével visszaverték a lakosság egy része, hogy eltakarítsa a romokat és április 28-án a hivatalos visszatelepítéseket is engedélyezte az orosz parancsnokság.⁹⁷ Hogy hova lehetett visszatérni, visszaköltözni? A hídfő területén és környékén az épületek 60-100%-ban rommá lettek. A pusztítás mértéke Drávacsehi, Drávapalkonya, Drávaszabolcs és Matty esetében elért a 90-100%-ot. A környező települések kárai 40-50% alatt maradtak. Az épületekben keletkező károknál csak a vagyontárgy, élelmiszer és élőállat veszteség volt magasabb.⁹⁸ A visszavert lakosságot nem kímélték a bolgár katonák sem, többeket ki akartak végezni azzal

⁹³ HNILICKA é.n. 125.

⁹⁴ GODÓ 1965. 175.

⁹⁵ GODÓ 1960. 168. és MNL BVL IV. 410., Elnöki iratok 11908/1949, illetve HADZSIIVANOV 1979. 118. alig a fele veszteséggel számolt. MNL BVL IV. 410., Elnöki iratok 11908/1949 alatt található adatok nem megbízhatóak német vonatkozásban, mivel a hátramaradt halottak többségét a magyar lakossággal feltalálásuk helyén, gyakran lövészárkokba gyűjtve temették el és a háború utáni exhumálásuk is elmaradt.

⁹⁶ MNL BVL IV. 410, Elnöki iratok 358/1945 és 799/1945, amelynek értelmében 1945. február 2-ig 29 község és 1 puszt lakosságát (~ 1700 fő) ürítette ki a bolgár hadsereg a Dráva mentén; 5-10 házanként egy 55 évnél idősebb férfi maradhatott vissza vigyázni az értékekre.

⁹⁷ MNL BVL IV.410, Elnöki iratok 1315/1945

⁹⁸ MÁRFI 1984. 78-80.

az ürüggyel, hogy a harcok alatt támogatták a német katonákat.⁹⁹ A drávaszabolcsi hídfő két hétig tartó hadi eseményei kihatottak az azt követő évekre: halottak elföldelése, lövészárkok betemetése, újjáépítések, aknaveszély.

⁹⁹ VÖRÖS 1961. 44.

Forrás és szakirodalom

Levéltári források

Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Vármegyei Levéltára = MNL BVL
IV. 410. Baranya vármegye alispánjának iratai, Elnöki iratok

Irodalom

A NAGY HONVÉDŐ HÁBORÚ 1967 = Poszpelov, P. N.–Andrejev, V. A. (szerk.): *A Nagy Honvédő Háború története 1941–1945*. V. köt. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1967.

ARCHER, LEE–AUERBACH 2006 = Auerbach, William: *Panzerwrecks II*. Heathfield, Panzerwrecks, 2006.

BOJNIJAT 1966 = Lalov, Ignat–Nikolov, Georgi–Janacskov, Valko: *Bojniyat pat na Balgarszkata narodna armija*. Szofija, Darzsavno Boenno Izdatelsztvo, 1966.

FEHÉR 1972 = Fehér István: *Politikai küzdelmek a Dél-Dunántúlon 1944–1946 között*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

GODÓ 1965 = Godó Ágnes: *Drávától a Muráig*. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1965.

HADZSIIVANOV 1979 = Hadzsivanov, Petar: *Az Alpokig az Első Bolgár Hadse-
reggel*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1979.

HNILICKA é. n. = Hnilicka, Karl: *Das Ende auf dem Balkan 1944/45. Die mi-
litärische Räumung Jugoslawiens durch die deutsche Wehrmacht*. Frankfurt – Zürich,
Musterschmidt-Verlag, 1970.

MÁRFI 1984 = Márfi Attila: *Háborús károk Baranyában a Felső-Baranyai Refor-
mátus Egyházmegye vizsgálati jegyzőkönyvei alapján, 1945*. In: Vargha Dezső
(szerk.): *Tanulmányok Baranya megye és Pécs város legújabb kori történetéből 1941–
1950*. Pécs, Baranya Megyei Tanács, 1984. 74–83.

MALAHOV 1980 = Malahov, M.: *Magyarország felszabadításának befejezése*.
In: Száva Péter (szerk.): *Magyarország felszabadítása. Tanulmányok hazánk felszaba-
dításának történetéből*. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1980. 285–330.

MINASZJAN 1970 = Minaszjin, M. M. et al.: *Hazánk felszabadulása 1944–1945*.
Budapest, A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1970.

RAVASZ 2003 = Ravasz István: *Magyarország és a Magyar Királyi Honvédség a XX.
századi világháborúban 1914–1945*. Nagykovácsi, Püedlo Kiadó, 2003.

RUSZCSEV–JANACSKOV 1955 = Ruszcsev, G. – Janacskov, V.: *A Dráva menti
harcok (1945. március 6–19.) Hadtörténelmi Közlemények 2. (1955) 1. 94–114*.

SCHRAMM 1982 = Schramm, Percy Ernst (szerk.): *Kriegstagebuch des Oberkom-
mandos der Wehrmacht 1944–1945. Teilband II*. München, Manfred Pawlak Ver-
lagsgesellschaft, 1982.

SZABÓ–SZÁMVÉBER 2002 = Szabó Péter – Számvéber Norbert: *A keleti hadszín-
tér és Magyarország 1943–1945*. Nagykovácsi, Püedlo Kiadó, 2002.

TAKÁCS 1970 = Takács József: Az 1. bolgár hadsereg drávamenti harcai a visszaemlékezések tükrében. *Baranyai Helytörténetírás* 1970. 167–177.

UNGVÁRY 2004 = Ungváry Krisztián: *A magyar honvédség a második világháborúban*. Budapest, Osiris Kiadó, 2004.

VERESS 1984 = Veress D. Csaba: *A Dunántúl hadi krónikája 1944–1945*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 1984.

VÖRÖS 1961 = Vörös Márton: Az 1944–45. évi baranyai felszabadító harcok. Felszabadulásunk emlékére. In: Kopasz Gábor–Babics András (szerk.): *Tanulmányok Baranya és Pécs történetéhez 1944–1960*. Pécs, Pécsi MJ. Város Tanácsa, 1961.

The Bridge Head Battles around Drávaszabolcs in 1945

In the spring of 1945, the German military concept was aimed at pushing the Soviets and her auxiliary allies out of Transdanubia, for which a significant number of armored forces were assembled and stationed in this region. This German counter-offensive started out from three directions, in which the third auxiliary military operations started from the south bank of the Drava river and planned to advance to the north. Instead of pushing Soviet-Bulgarian forces back while reaching the Mecsek heights or the Danube river, both sides got stuck for weeks. Against the preliminary military plans, the German forces could capture and hold a wide bridgehead north of the Drava river only, but held it despite continuous counterattacks. The purpose of this article is to present the military history of this German bridgehead around Drávaszabolcs village in March 1945.

Keywords:

World War II, Military history of World War II, Operation Spring Awakening, Operation Waldteufel, Baranya County, Bridgehead battles.